

Že močen na morju	Od perviga tukaj
Ilirjan je bil,	Stanuje moj ród,
K' se ladie tesat	Če vé kdo za druga,
Je Rimic vučil. —	Naj reče, odkód? —

Korintu so rekli;
Helensko oko;
Iliria perstan
Evrópiní bo.

Za Vodnikom je poleg družih posebno moč do Jak. Zupana pridobil si bil menda že v licejskih šolah Ljubljanskih Matej Ravnikar (1776—1845); na Dunaju Jernej Kopitar (1780—1844); v Šmariji Janez Primic (1785—1823) i. t. d., kateri so pogostoma si dopisovali. Znamenito je, da sta pod Ravnikarjem, kateri je po francoski dobi vzmagoval v avstrijskih vnovič verdjanih učiliščih, hkrati pričela l. 1817 učiteljstvo Fr. Metelko in Jak. Zupan.

Iz prijateljskih pisem in iz nekterih poznej priobčenih pésmic se kaže, da je Zupan pisariti in pévariti jel bil že l. 1810—13; kolikor vé, prva očitna pesmica njegova je pa naslednja v „Illyrisch. Blatt“ l. 1828 št. 10:

Ljubljana: Krajnci.

Ljuba Ljubljana!	Ljubio kralja,
Slava ti dana,	Blizo, iz dalja.
Lépa, veséla,	Razvum jih snaži:
Večna nedéla.	Zlodej sovraži.
Pridna le vunder	Vidil nas Golec:
Vedni 'maš sunder.	Vidil nas Polec.
Tersta kupčia	Mnogi obiskal
Naj ti milija.	Tudi clo Moskal.
Sinam pa Krajnc	Vsaki je rekel,
Šole so rajne.	Sercu vsekel;
Častio Boga	Krajnci junaki,
Stvarnika svoga.	Res so Slavaki!
Pod Gumniskim klancam 19. Aprila 1821.	

Pripravljavna pot v zemljepisje in zgodovino.

(Dalje.)

Kaj spreminja ljudi na duhu in telesu?

Ljudje na zemlji, dasiravno vsi jednega plemena, so vendar zelo različni na polti, velikosti in moči, to pa pride največ od obnebja, hrane in obleke.

1. Od obnebjja. Zemlja je ljudem občna mati, tedaj upliva nanje tudi obnebjje, kakor upliva na živalstvo in rastlinstvo. Pod vročim solncem človek zagori, zmerna toplota mu daje svitlejšo barvo; tu raste krepko kviško, tam pa se zopet skerči.

Prebivalci na merzlem severnem pasu so malokedaj viši od petih čevljev, lica so širokega in okroglega, roke in noge so majhne, bolj tolsti in kervni so. Narava jim je dala toplejšo kri in večo tolščo, da ložej prestajajo mraz v svojem obnebjju. V rasti pa zaostanejo, saj tudi tam ostaja vse rastlinstvo pritlično, stoletna drevesna debela so podobna našemu najnižemu drevju.

Ljudstva v Srednji Aziji so pšenično-žolte polti, imajo široke uderte nosove, redko brado in majhne, bodeče oči.

Ljudstva v blaženi Indiji so bolj bronaste polti. Podoba njih telesa je lična in nežna, imajo majhne noge in prijeten obraz. — V Avstraliji pa zopet žive ljudje, ki so murinom zelo podobni.

Afrikanska ljudstva so po večem črna, izvzemši bregove sredozemskega morja, imajo volnate lase, debele ustne, pekočih solnčnih žarkov jih varuje telesna tolščca, kakor stanovalce merzlih krajev mraza.

Amerikanska prvotna ljudstva so kupreno-rudeča, štirioglatega obraza, imajo dolge lase, so močnih udov, itd. Obnebjje, t. j. zrak, mraz in toplota — a tudi hrana, voda i. t. d. veliko upliva na telesno postavo, a vendar se ne da izšteviliti, koliko tukaj pripomore obnebjje, koliko druge okolnosti?

2. Od hrane. „Koder solnce teče, se kruh peče,“ t. j. povsod mora človek jesti in piti, a povsod ne vživa enacega. Nekatera ljudstva vživajo skoraj vse surovo in vse merzlo pijejo. Nekatera ljudstva se hranijo skoro samim mesom, druga žive le od mleka, ovočja, žita in zelišč, prva so veliko bolj dražljiva in togotna, a druga pa bolj mirna in krotka. — Pri nas z ribjo mastjo čevlje mažemo, a požirek ribje masti je severjanu največa sladčiča. — Nezdrava pitna voda veliko upliva na človeka, pravijo, da od tod pride tudi brahor (krof) pri ljudeh.

3. Od obleke ali oprave. — V nekaterih krajih so ljudje brez obleke, solnčni žarki pripekajo na nje; kjer je pa merzlo, tam človek ni brez obleke. Ljudje se razno oblačijo. Nekdaj so se pri nas oblačili ljudje v živalske kože, pozneje so se naučili volno in predivo prestiti, nosili so volnena in platnena oblačila, pozneje so zvedli za drevesno volno (bombaž), in začeli so pridelovati svilo. Tako človeštvo napreduje, a nekatera ljudstva so še sedaj na prvi stopnji, ter se pokrivajo z živalskimi kožami. Ljudje pa se vsaki čas spakujejo z obleko, sedaj jim to, sedaj drugo ni prav, šega, bi rekli, tista je najboljša, ki je najbolj praktična, t. j. da ugaja potrebam človeka, da ga varuje škodljivosti vremena, a se tudi telesu prilaga. Kdor je nepreviden, si bolezni

nakoplje, najbolje pa stori, kdor se po previdnosti uterdi zoper nenadne vremenske spremembe.

Obnebjje, hrana in obleka ne spreminja le telesa, temveč upliva tudi na razvoj dušne moči. — To obnebjje pospešuje, ono pa zavira razvoj dušnih zmožnost, sicer pa ne moremo misliti, da bi vsi ljudje ne mogli nekake omike doseči, se ve da, vsako ljudstvo je ne dosega na tako visoki stopnji, kakor nekatero.

1. Obnebjje. Po vročih deželah so ljudje bolj leni, kakor po zmernih. Pod vročim pasom je po nekaterih deželah zemlja tako rodovitna, rastline so tako mnogoverstne, da ljudem ni treba veliko delati, da si potolažijo lakoto. Tedaj jim tudi ni treba jako truditi se, niti mnogo misliti; za pridelke naj skerbi zemlja in ljubi Bog. Po nekaterih avstraljskih otokih raste krušno drevo, in hišni gospodar je že zadosti skerbel za svojo družino, ako je le nekaj takih dreves nasadil. Ljudje žive tje v dan, so pa tudi leni na telesu, in na duhu zaostajajo.

Po nerodovitnih merzlih deželah mora človek vse življenje obračati v to, da si preskerbi potrebne hrane z lovom, z ribstvom. Ker obrača ves čas svojega življenja v to, da se preživi, ne ostaja mu časa, da bi se izobraževal.

Pod zmernim pasom so tla po večem tako rodovitna, da povernejo človeku trud in delo, ako jih je obdelal o pravem času. Tedaj obdeluje človek v potu svojega obraza njivo, gradi reki, izsuša močvirje ter si sadi živež in snov za obleko, žlahni ovočno drevje, iznajde mnogotero orodje, si stavi hiše in si napravlja primerne obleke. Ko nateza svoje čute, ko premišljuje, poskuša, ko znajde vsakatero stroje in orodja, izobražuje se in je čedalje bolj spreten in umen.

2. Od hrane. Tisti živež, ki je po nekaterih deželah zdrav, je zopet v drugih krajih nezdrav. Kdor preveč močnih pijač pije, postane butast. Svinjsko meso je po nekaterih jutrovih krajih nezdravo, zato je tudi v verskih bukvah prepovedano; ravno tako vino po nekodi ne hasne. Pri nas je to drugače, vendar povsod gre vse vživati v pravi meri.

3. Od obleke. Obleka sicer ne stori človeka ne modrega ne nevednega, a star pregovor tudi pravi: „krojač naredi gospoda“. To so si nekateri dobro zapomnili, tedaj v obleki iščejo časti in veljave. Druga versta nespametnih je, ki se oblačijo tako, da bolehajo. Ako telo boleha, boleha tudi duša. Prav tesna oblačila in taki pasovi opovirajo kervotok, omotica napade človeka tako povitega, to pa sploh tudi škoduje možganom v duševnem oziru.

Največ pa zavisi duševna izobražba od življenja sploh, ali so namreč narodi selivci ali vseljenci. Lovska ljudstva ostajajo dalj časa surova, kakor pastirska, a poljedelci se izobražijo poprej, kakor pastirji. Slovani so od starodavnih časov polje obdelovali, v bojih se niso odlikovali, a

bila je pri njih starodavna omika; njih sosedje, Kelti in Germani se tudi niso izobrazili dotlej, dokler niso poljedelci postali. Tako je tudi pri surovih ljudstvih, po drugih delih sveta; ako hočejo Evropejci taka ljudstva izobraziti, morajo jih najpervo navaditi polje obdelovati. — A poglavito pa zavisi omika od odgoje. (Dalje prih.)

Poduk v risanju na ljudskih šolah po Grandauer-jevih predlogah.

(Iz Oesterr. Schulbote.)

(Dalje.)

Prednji del roke od komolca (Vorderarm) ali tudi laket je tako rekoč podaljšan svinčnik, tedaj se mora tudi tako sukati in obračati tje, kamor s svinčnikom pomerimo (roka gre toraj za svinčnikom. *) Ako hoče na pr. učenec narisati porazno (vodoležno ali horizontalno čerto), dene se svinčnik na papir tako, da nareja z vodoležno čerto, ki se ima narisati, pravi kot. V tem slučaju bo tedaj prednja roka v ravno taki meri, in zgornja roka (od komolca proti rami) se bode pritisnila na desno stran telesa. Ako učenec risa navpično čerto, postavi se svinčnik proti nji (navpični čerti) tudi v pravem kotu, toraj v horizontalno mér, tedaj bo tudi desna prednja roka v taki meri slonela na mizi ali klopi.

Že poprej smo omenili, da je zelo važno, kako se ima svinčnik držati. Na višji stopinji risa se brez pik in se morajo razdelivne in osnovne čerte tako na lahko risati, kakor da bi jih kdo na papir bil udihnil; a ker je to le mogoče, če se svinčnik prav derži in vodi, in ker je od tega tudi odvisno, da je roka lahka in gibčna, izplača se vendar-le trud, da to stvar bolj na tanko pregledamo.

Kar se tiče kakovosti „svinčnika“, naj bode letá, kakor predpisuje instrukcija, ne preterd, ne premehak. Učenci imajo pa navadno raje terji svinčnik, ker se surove in nečiste čerte začetnikov tem gerše vidijo, čim mehkeje je svinčnik, s katerim čerte izpeljujejo. Ako pa začetni risar rabi terd svinčnik, dobi gotovo terdo, neukretno in okorno roko; tedaj

*) Glavno vodilo pri risanju čert v raznih legah je to: Svinčnik mora s čerto, katero hočemo risati, narejati pravi kot, ali — proti risani čerti mora navpično mér imei, na pr.

